

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה

בלוג מס' 14 – סטודנט המכללה מזניע לאוניברסיטה – ציון דרך או דרך

ציון?

הפעם, יסלחו לי הקוראים אם אחטא בקצת התפלפלות משפטית. ככל שסוגיה מורכבת, כך סבוך ומורכב גם אופן ניתוחה.

מאז המפץ הגדול של שנות ה-90 שהתבטא בריבוי מתמיד והולך של המכללות בארץ, מתמודדות (ולעיתים רחוקות, מתעמתות) כל המערכות בהשכלותיה של מגמה זו, שהיא ברוכה ובעייתית בעת ובעונה אחת. כמעט כל השאלות שמתעוררות סביב הנושא מתנקזות לסוגיה מרכזית אחת: מה אמורות להיות רמת ההוראה והלימודים במכללה ישראלית? האם עליהן להשתוות לאלה שבאוניברסיטה? ואם לא, האם עליהן להדגיש יותר את הטיפול האישי בסטודנטים חלשים יחסית? האם עליהן להתמקד בסתימת חורים (בסיסיים) בהשכלה או בדרכים אחרות?

כל זמן שהסטודנט ממשיך את לימודיו במערכת המכללות – לומד ב.א. ואולי אף ממשיך ל-מ.א. במסגרת מכללה זו או אחרת – השאלה נשארת אקדמית תרתי משמע. ברם, במעבר מהמכללה לאוניברסיטה הופכת השאלה למעשית ולבעייתית: כעת מתחרים בוגרי המכללה ובוגרי האוניברסיטה על אותו חוג אוניברסיטאי.

מהי בעצם הבעיה? הנה הסעיף הרלוונטי בחוק המל"ג (תיקון לחוק, סעיף 25א, שהתקבל ב-1995):

תארים מוכרים וזהים המוענקים על ידי מוסדות מוכרים להשכלה גבוהה מסוגים שונים – דינם אחד (הדגשים שלי: ש.ל-ו.).

השאלה שיש לשאול בהקשר זה היא: מהו תואר "זהה"? האם המובן של מונח זה הינו פורמלי (תארים זהים בדרגתם, כלומר תואר ראשון במכללה דינו כדין תואר ראשון באוניברסיטה) או מהותי (תארים זהים ברמתם – דינם שווה)? במילים אחרות: האם כוונת החוק להשוות בין תואר ראשון במכללה לבין תואר ראשון באוניברסיטה או שמא ניתן לומר כי על אף לשון החוק רמת התואר במכללה אולי נחותה לעומת זו שבאוניברסיטה?

כמובן, "רמת לימודים" היא עניין די סובייקטיבי וניתן למדוד אותה באלף ואחת דרכים, כגון כמות הקריאה בקורסים, כמות העבודות הכתובות, מספר המרצים שאינם בעלי תואר שלישי ולעומת זאת מספר המרצים בעלי דרגות פרופסור, מצב הספרייה, איכותו וחדשנותו של הציוד הנלווה (הן במעבדות והן בכיתות הוראה) וכן הלאה.

דומני שיש קריטריון אחד המנבא טוב יותר מכולם את רמת הלימודים: הציונים. במלים אחרות, ככל שממוצע הציונים של הבוגרים גבוה יותר, כך רמת הדרישות של המוסד נמוכה יותר. ישנו יוצא מן הכלל אחד, אך הוא אינו תקף כיום לגבי המכללות: אם רף הקבלה למוסד גבוה במיוחד, אזי ניתן לצפות שאותם סטודנטים מבריקים ישיגו ציונים נאותים בזכות ולא בחסד. בינתיים, כאמור, זה איננו המצב במכללות – וגם לא ברובן המכריע של המחלקות באוניברסיטאות.

ובנקודה זו בדיוק נוצרת הדילמה. אציג אותה מתוך ניסיון אישי כממונה במשך שנים על הקבלה לתואר שני במגמת תקשורת ולאחרונה גם לתואר שני בלימודי מדעי המדינה. בשתי תכניות לימוד כאלה מספר המקומות מוגבל, כך שהייתי צריך לנקוט בשיטת מיון וניפוי. הנה שלוש דוגמאות, כולן אמיתיות.

1. חודש אחד קיבלתי ארבעה תיקי מועמדים מאותה מכללה, עם ממוצע ב.א. 92, 93, 94. מה קורה כאן, שאלתי את עצמי, האם הם מצמיחים גאונים?!
2. מועמדת עם גיליון ציונים ובו הממוצע בקורסים העיוניים הינו 83 והממוצע בקורסים המקצועיים (סדנאות וכו') 94. רף הקבלה למסלול עם תיזה הוא 85 וסה"כ (בכל הקורסים) הממוצע הוא 86. השאלה שנשאלה כאן: האם תלמידה זו ראויה לכתוב תיזת מ.א?!
3. סטודנט למד שנתיים בשלוחה של אוניברסיטה והשיג ממוצע 92. בשנה השלישית עבר לבר אילן וכאן השיג ממוצע 80. האם בממוצע כולל של 88 עלי לקבל אותו למסלול הכולל כתיבת תיזה?!

בעקבות דילמות אלה (ואחרות כמובן, בווריאציות שונות ומשונות) החלטתי להנהיג משטר של ראיון ובוחן קבלה לכל מי שלגביו ישנם ספקות או סימני שאלה: ראיון אישי על ידי היועץ לתואר שני, כדי לתהות על קנקנו של המועמד; בוחן ידע אלמנטרי בשיטה אמריקאית בתחום (למשל, איזו מדינה אירופאית לאחרונה הצביעה נגד אשרור חוקת האיחוד האירופי?); ולמסלול עם תיזה, כתיבת מסה קצרה, כדי לבדוק האם המועמדת מסוגלת לחבר משפטים שלמים נכונים מבחינה דקדוקית וכו'.

אפליה? בוודאי שלא, מאחר וגם בוגרי האוניברסיטאות נדרשים לעבור את הבדיקה הזו. אולם, ראו זה פלא: רוב הנכשלים במבחן הקבלה שלנו הינם בוגרי מכללות, והאמינו לי, ששום מזימה לא היתה כאן (ושיהיה ברור: לא מעט בוגרי המכללות סיימו אצלנו כתיבת תיזה בהצלחה יתירה, והטובים שבהם אינם נופלים ברמתם מרוב בוגרי האוניברסיטאות הטובות).

מוסר השכל: יש בעיה של אינפלציית ציונים בכל מערכת ההשכלה הגבוהה. אולם במכללות מסוימות (לא בכולן!) התופעה הפכה למגיפה. אין תואר "זהה" כאשר הסטנדרט של הערכה במכללה שואף לנתינת רק שלושה סוגי ציון לכל סטודנט: מצוין, מעולה וגאון. במוקדם או במאוחר, לא רק האוניברסיטאות יעלו על התרמית, אלא גם המעסיקים בשוק העבודה ומבחינת בוגר המכללות עלול הדבר לגרום לשבר גדול.

עמיתי במכללות: כדי שהתואר שלכם יהיה זהה לאוניברסיטה, התחילו להעלות את הדרישות והפסיקו להעלות את הציונים. ככל שתקשו על הסטודנטים שלכם, כך ייטיבו האוניברסיטאות אתם בבואם להתקבל אצלנו.

wilzis@mail.biu.ac.il